

[Publicacions](#) > [Col·lecció Recerques](#) >

Similituds i diferències: la immigració dels anys 60 a l'Hospitalet (Recerques; 1)

Similituds i diferències: la immigració dels anys 60 a l'Hospitalet / Clara Carme Parramon Homs.
Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 2000. 240 p. ISBN: 84-922206-7-8.

- [Sumari. Presentació. Pròleg. Introducció](#)
- [1. El context històric i l'àmbit escollit](#)
- [2. El tema i l'univers d'estudi](#)
- [3. Disseny teòric i tècnic](#)
- [4. L'estructura de les poblacions](#)
- [5. Els nivells d'instrucció](#)
- [6. Sobre les parelles i les unitats domèstiques](#)
- [7. Categories socioprofessionals](#)
- [8. La distribució territorial en el marc de l'evolució urbanística de l'Hospitalet](#)
- [9. Conclusions generals](#)
- [Bibliografia. Relació de taules, gràfics i plànols](#)
- [Annex](#)

**Similituds i diferències.
La immigració dels anys 60 a l'Hospitalet**

CLARA CARME PARRAMON HOMS

CENTRE D'ESTUDIS
DE L'HOSPITALET

Similituds i diferències. La immigració dels anys 60 a L'Hospitalet

CLARA CARME PARRAMON HOMS

Similituds i diferències.

La immigració dels anys 60 a l'Hospitalet

CLARA CARME PARRAMON HOMS

Edició Centre d'Estudis de l'Hospitalet
Major, 54, 1r 08901 L'Hospitalet
Telèfon 93 338 60 91 Telèfon/Fax 93 261 24 90
www.catalonia.net/celh
celh@catalonia.net

Equip d'edició Mercè Artigas, Rosa Guinart i Montserrat Perelló, del CEL'H.

Correcció lingüística Assumpta Manzanares, del CEL'H.
Pel que fa a l'ús dels articles en majúscules s'ha respectat la voluntat de l'autora.

Agraïments Agraïm especialment el suport i la col·laboració
de la Secció de Cartografia i del Departament d'Estudis de l'Ajuntament de l'Hospitalet;
d'en Josep Serra, cap dels Serveis d'Estudis Territorials
de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana;
a l'empresa Ardisa i a les seves treballadores;
i a la Pili Mujico i en Carlos Larrosa
i al professorat i alumnat de l'IES Pedraforca.

Aportacions Aquest primer número de la col·lecció Recerques ha obtingut suport econòmic
del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana
del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya
en conveni amb la Caixa de Catalunya,
i de la Fundació Jaume Bofill.

Fotografia coberta Bloc d'habitatges del barri de Bellvitge.
✱ Albert Guinart i Rosa Guinart, CEL'H. 2000.

Disseny gràfic Laberint, imatge i comunicació SL

Dipòsit legal B-19.779-2000

ISBN 84-922206-7-8

A la meva germana Mercè

Sumari

PRESENTACIÓ	9
PRÒLEG	11
INTRODUCCIÓ	15
1. EL CONTEXT HISTÒRIC I L'ÀMBIT ESCOLLIT	21
1.1. Les migracions dels anys seixanta i el seu context general	21
1.2. Un àmbit territorial ben representatiu: L'Hospitalet de Llobregat	25
2. EL TEMA I L'UNIVERS D'ESTUDI	33
2.1. Cap a la delimitació de l'objecte d'estudi	33
2.2. Les idees generals que guien una investigació en dues fases	42
2.3. Les cinc procedències escollides: Andalusia, Aragó, Castella-Lleó, Extremadura i Galícia	46
3. DISSENY TEÒRIC I TÈCNIC	51
3.1. Alguns supòsits previs	51
3.2. Sobre el tractament de les dades del Cens de Població	55
4. L'ESTRUCTURA DE LES POBLACIONS	61
4.1. La distribució de les edats de les dones i els homes	61
4.2. Més consideracions sobre l'estructura per sexes	66
4.3. Condicions de partida diverses: breus apunts	68
5. ELS NIVELLS D'INSTRUCCIÓ	75
5.1. L'accés als estudis de les dones i els homes	75
5.2. Els nivells d'instrucció segons grups d'edat i sexe	79
5.3. Els aspectes més significatius	83
5.4. Comentaris sobre els nivells d'instrucció de la població de L'Hospitalet	85
5.5. El coneixement del català	87
6. SOBRE LES PARELLES I LES UNITATS DOMÈSTIQUES	97
6.1. Anotacions sobre l'estat civil	98
6.2. Nivells d'endogàmia i d'exogàmia	99
6.3. Composició de les unitats domèstiques i relacions de parentiu	104
7. CATEGORIES SOCIOPROFSSIONALS	109
7.1. Consideracions prèvies	109
7.2. Les relacions amb l'activitat productiva	111
7.2.1. Les persones en atur	113
7.3. Els sectors de producció i les branques d'activitat	116
7.4. Els diferents tipus de relacions laborals	120
7.5. Les ocupacions laborals i professionals	125
7.6. Relacions laborals i activitat professional	129
7.7. Dades de L'Hospitalet sobre les categories socioprofessionals	133
7.8. Conclusions en relació a les categories socioprofessionals	137

8. LA DISTRIBUCIÓ TERRITORIAL EN EL MARC DE L'EVOLUCIÓ URBANÍSTICA DE L'HOSPITALET	147
8.1. Sobre la presentació de les dades	147
8.2. La distribució territorial comparada dels cinc col·lectius estudiats	150
8.2.1. Sobre la representativitat de l'univers d'estudi en la seva distribució territorial	152
8.3. La concentració territorial de cada origen	157
8.3.1. Interètnicitat i densitat en el poblament de l'univers d'estudi	160
9. CONCLUSIONS GENERALS	165
9.1. Estratègies diverses: algunes idees	173
BIBLIOGRAFIA	181
RELACIÓ DE TAULES, GRÀFIQUES I PLÀNOLS	189
ANNEX	193

8. La distribució territorial en el marc de l'evolució urbanística de L'Hospitalet

Com ja he explicat a l'inici, l'assentament de les migracions dels anys seixanta fou un element determinant en la història urbanística contemporània de L'Hospitalet. En aquest segle, arran de l'onada migratòria dels anys vint i trenta, la ciutat ja havia conegut un altre assentament de nombrosos contingents immigrants que havia influït molt en el procés d'ampliació de la trama urbana del municipi. A l'extensió d'aquesta trama urbana va contribuir de manera decisiva l'assentament dels moviments migratoris que reprengueren força després de la Guerra Civil i es perllongaren fins a la dècada dels setanta. En aquest capítol faré referència a aquest context urbanístic des d'un punt de vista més focalitzat en els barris de la ciutat.

L'objectiu del capítol és conèixer com estan distribuïts en el terme municipal de L'Hospitalet els 5 col·lectius estudiats i si presenten graus de concentració notoris en unes zones o unes d'altres. Tant el tipus de distribució territorial com de concentració en l'espai dels grups humans són temes que s'estudien des d'interessos molt diversos. En aquest cas, es tracta, en concret, d'apropar-se a la distribució i la concentració territorials des del referent de l'origen de les persones per veure si aquest factor es mostra com a irrellevant o si, per contra, contribueix a fer visibles característiques específiques en els tipus d'assentament de les poblacions subjecte d'estudi i alhora proporciona informació, tot i que sigui molt general, sobre els graus d'interètnicitat en què es troben immerses les relacions humanes dels 5 col·lectius en els seus espais quotidians de vida.

8.1. SOBRE LA PRESENTACIÓ DE LES DADES

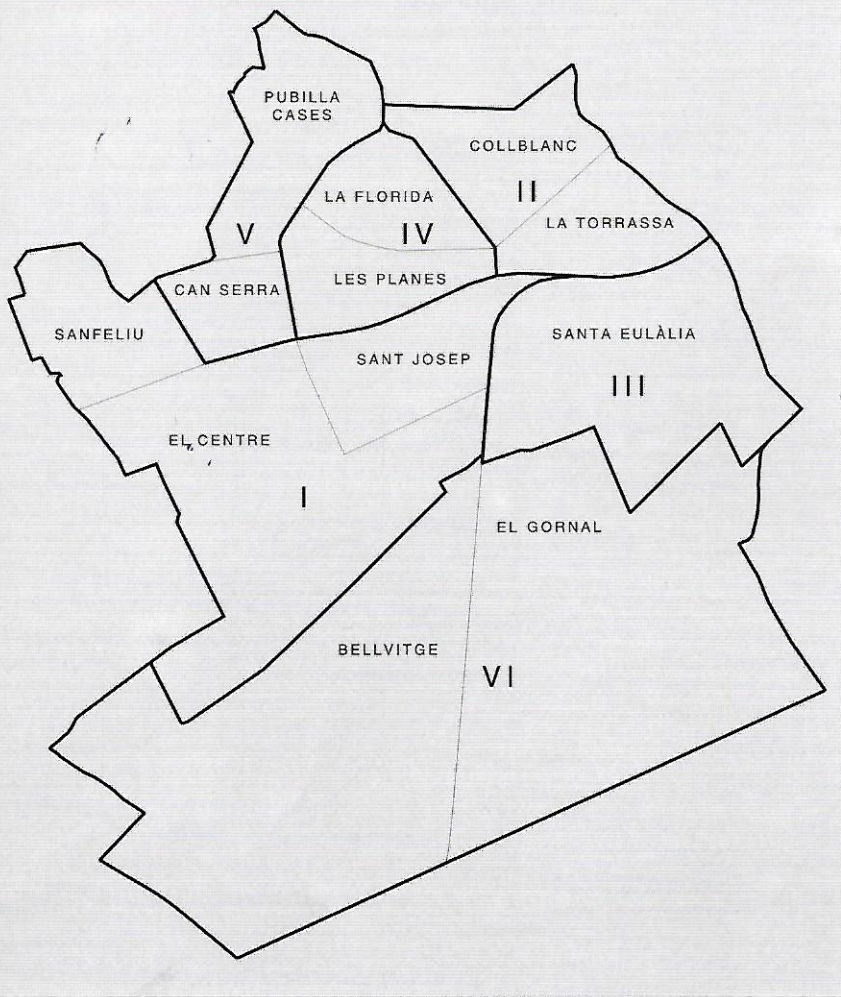
Entre els diferents tipus d'unitats territorials des d'on podia accedir —sense complicacions afegides— a les dades de població segons la procedència, la secció censal era la de menors dimensions. Es perfilava, per tant, com la que podia permetre mostrar amb més precisió com estan distribuïts al municipi, els col·lectius estudiats i fins a quin punt presenten nivells notables de concentració en unes zones o en unes altres.

Les seccions censals són un instrument per a l'organització operativa del cens de població i el cens electoral. No tenen cap més funció. La norma és que agrupin entre 500 i 2000 habitants.¹ Es tracta d'una delimitació del territori arbitrària, com tantes d'altres, però en aquest cas molt neutra en la mesura que ni s'articulen interrelacions específiques entre aquest espai i la societat ni és un espai que formi part del sistema de representació de la comunitat.

El municipi de L'Hospitalet es troba dividit en 226 seccions censals. Aquesta densa retícula no es distribueix de forma equitativa entre els barris de la ciutat, que tenen dimensions i volums poblacionals ben diversos. Els barris són territoris que en cap cas es poden qualificar de neutres. Per contra, constitueixen territoris en els quals la interacció d'elements molt diversos ha generat lligams peculiars, privilegiats i canviants entre els grups humans que els habiten, els tipus d'assentament que hi protagonitzen i les àrees contigües o barris fronterers.² Alhora, en el seu procés de delimitació tampoc no es poden ignorar certes diferenciacions espacials relacionades amb les característiques físiques del medi.

Tanmateix, aquests territoris no tenen vigència polí-ticoadministrativa en l'ordenament territorial del municipi, que s'articula en base als districtes. Això no treu que a L'Hospitalet, els districtes s'han fixat tenint en compte, d'alguna manera, els territoris que abastaven els barris. Els districtes, o agrupen diversos barris, o corresponen a un sol barri, però no en divideixen cap.

PLÀNOL 1
DISTRICTES I BARRIS DE L'HOSPITALET

Font: Ajuntament de L'Hospitalet. Servei de Cartografia

Atesa la rellevància social i cultural dels barris³, vaig considerar d'interès inserir l'anàlisi per seccions censals de la distribució territorial que protagonitzen els 5 col·lectius estudiats en aquesta unitat d'abast mitjà que són els barris. I, al mateix temps, contemplo la distribució per districtes tenint en compte els barris i les seccions censals que els districtes engloben, perquè el districte és la unitat amb què treballen els centres que recullen i exploten les dades de població dels municipis, tant l'Institut d'Estadística de Catalunya (IEC) com, en aquest cas, l'Ajuntament de L'Hospitalet.

De fet, el tractament per districtes permet i té com a objectiu el coneixement més acurat de la distribució i la concentració territorials per barris. Per a la seva localització en l'espai reproduïxo un plànol de la ciutat en què apareixen els barris que engloba cada districte (plànol 1).

Ressenyo tot seguit el nombre de seccions censals que abasta cadascun del 6 districtes de la ciutat, i també els barris que engloben.

Seccions censals		Barris i seccions censals	
Districte I	40	El Centre	20
		Sant Josep	16
		Sanfeliu	4
Districte II	49	Collblanc	32
		La Torrassa	17
Districte III	25	Santa Eulàlia	25
Districte IV	42	La Florida	42 ⁴
Districte V	38	Pubilla Cases	29
		Can Serra	9
Districte VI	32	Bellvitge	25
		El Gornal	7 ⁵

Per poder il·lustrar millor el tema d'aquest capítol, no solament he explotat, com en els casos anteriors, les dades proporcionades per l'IEC, sinó que els departaments d'Estudis i de Cartografia de l'Ajuntament de L'Hospitalet van tenir l'amabilitat de procedir a la mapificació informatitzada —per districtes i seccions censals— de les dades que els vaig proporcionar. I a partir d'aquí va ser possible elaborar les dades per barris.

Així doncs, al llarg d'aquest capítol presentaré un seguit de plànols (que es poden consultar a l'annex) on apareix diferentment acolorida, segons els orígens, la distribució territorial de l'univers d'estudi per seccions censals; és a dir, són plànols que il·lustren a partir d'una gamma de major a menor intensitat de color, diversos graus —prèviament establerts— de concentració territorial dels 5 orígens estudiats.

Com hem vist, L'Hospitalet té 6 districtes i, per tant, per a cada origen estudiat presentaré 1 plànol de la ciutat que mostra les seccions censals englobades en els districtes de què es tracti, convenientment acolorides, segons que siguin els graus de concentració de l'origen en qüestió en cadascuna de les seccions censals.

Això permet observar a quines zones dels barris de cada districte cada origen concentra més efectius humans. I si es comparen els plànols per districtes i seccions censals de cada origen, es fa palès quin dels 5 orígens és més present a cada secció censal. Alhora es pot detectar amb quins dels altres 4 orígens es donen majors possibilitats de relacions quotidianes en l'espai de vida.

Per poder il·lustrar gràficament sobre plànol els graus de concentració territorial de cada origen i poder-los comparar, va caldre prèviament agrupar, per orígens, l'ampli i ben divers ventall d'efectius humans que integra cada secció censal. El criteri guia a l'hora de decidir les classes d'agrupacions fou el de permetre mostrar millor els graus de concentració respectant les possibilitats de coloració límpida del programa informàtic. Finalment he treballat amb 4 classes de concentració, calculades a partir dels valors màxims i mínims de població de cada origen a cada secció censal per destriar-hi 4 talls equitatius pel que fa a la seva proporcionalitat interna. El resultat dels agrupaments dels percentatges de població de cadascun dels 5 orígens a les seccions censals fou el que tot seguit exposo, i també els termes amb què m'hi referiré a partir d'ara per fer el text més àgil: concentració molt baixa, baixa, mitjana i alta.

% d'habitants per secció censal	Classes de concentració
0,00% a 0,37%	Molt baixa
0,38% a 0,75%	Baixa
0,76% a 1,13%	Mitjana
1,14% a 1,52%	Alta

Tal com veurem més endavant, aquest agrupament palesarà que, en tots els orígens, els efectius poblacionals de les seccions censals tendeixen a acumular-se entre les dues classes més baixes i, per tant, no apareixen concentracions notòries d'ampli abast territorial. Tanmateix, aquest fet atorga rellevància als casos en què sí que es constata una densitat de població destacable d'un origen o d'un altre i com

que l'objectiu d'aquest capítol és conèixer si hi ha graus de concentració notoris dels diversos orígens i saber on s'ubiquen, treballaré sobretot els nivells de concentració alta i mitjana. I ho faré situant aquestes classes de concentració alta i mitjana per barris. La manca de representativitat d'algunes xifres absolutes de les poblacions estudiades a certes seccions censals no altera el contingut d'aquest capítol, ja que centro l'anàlisi en les seccions més notablement poblades.

De tota manera, en l'actual estadi de la investigació només puc suggerir uns primers apropaments hipotètics sobre preferències en l'assentament i sobre nivells comparats de concentració en el territori dels 5 orígens i també sobre la interètnicitat present en l'espai on resideixen. Caldria disposar de les dades totals de totes les procedències (estudiades i no estudiades) per seccions censals per ampliar el nivell d'explotació de les dades que aquí presento i proposar conclusions consistents. Tanmateix, entenc que la informació de què ara dispenso propicia un valuós primer coneixement sobre distints nivells de distribució i concentració territorials dels 5 col·lectius estudiats, elements que emmarco breument en l'evolució urbanística més contemporània de L'Hospitalet.

Abans d'entrar en matèria, voldria fer dues puntualitzacions finals. D'una banda, cal aclarir que no abordo el tema tenint en compte els homes i les dones, sinó que treballa sempre a partir dels totals de població de les seccions censals i els barris. Notables retards en l'accés a les dades per sexes, a més de certes dificultats per aconseguir noves mapificacions, van motivar que em decantés per un enfocament generalista que, de tota manera i atès el tipus de dades que analitzo en aquest capítol, penso que és prou orientatiu.

D'altra banda, cal tenir en compte determinades limitacions tècniques per fer una lectura correcta del plànol que centra l'anàlisi de l'apartat següent. Em semblava pertinent poder oferir en un únic plànol la mapificació comparada de la distribució territorial

dels 5 orígens. Es tracta del plànol de L'Hospitalet per seccions censals que es pot consultar a l'annex (AP1).

Tanmateix, per elaborar gràficament aquesta mapi-ficació comparada, el programa informàtic requeria que s'apliqués el criteri de màxima representació d'efectius poblacionals en cada secció censal. Així, el plànol AP1, on es representen els 5 orígens amb 5 colors diferents, s'ha de llegir amb el benentès que a cada secció censal se li ha atribuït el color de l'o-rigen que s'hi troba més representat; és a dir, de l'o-rigen que té el major percentatge relatiu de contin-gent poblacional en aquella secció, cosa que vol dir que no és mai l'únic allí representat, ni que els altres orígens no hi tinguin una presència quantitativa-ment notable. Tot seguit em referiré a aquestes característiques del plànol AP1 amb deteniment per ponderar millor la informació que proporciona.

8.2. LA DISTRIBUCIÓ TERRITORIAL COMPARADA DELS 5 COL·LECTIUS ESTUDIATS

Com he dit, el plànol AP1 il·lustra la màxima repre-sentació relativa per seccions censals de l'univers d'estudi, i és on apareixen el conjunt de seccions censals de L'Hospitalet diferentment acolorides segons quin sigui l'origen que, comparativament parlant, concentra majors efectius humans en cadascuna.

Si s'intenta una anàlisi precisa del plànol AP1, s'e-videncien les distintes limitacions, tant tècniques com de les dades de què dispo, a què ja m'he refe-rit. Una primera ullada al plànol portaria a plantejar que l'origen aragonès és el que mostra una major presència distribuïda pel conjunt del municipi. Tret dels barris de Sanfeliu i Can Serra, a tota la resta té seccions censals on assoleix la màxima representa-ció i n'acumula un total de 62. En base a aquestes seccions censals, es posa de manifest una presèn-cia extensiva de l'origen aragonès als barris de La Torrassa i Collblanc, a Santa Eulàlia, El Centre i Bellvitge.

Els orígens extremeny i gallec aconsegueixen la màxima representació a 51 i 48 seccions censals, respectivament. Pel que fa al primer origen, sembla que es podria afirmar que tendeix a agrupar-se en major proporció al barri de Can Serra, però també als de Pubilla Cases i La Florida, i té una esporàdica presència a la resta de barris, alhora que no té cap màxima representació a Santa Eulàlia. L'origen gallec pareix concentrar-se sobretot a La Torrassa i Collblanc, també a La Florida i Santa Eulàlia. No té cap presència per màxima representació ni a Sanfeliu ni Can Serra ni El Gornal, i molt reduïda a la resta de barris. Semblaria, doncs, que ambdós orígens poden presentar una menor tendència a dis-tribuir-se pel conjunt del municipi, i es concentren més, en canvi, en uns barris determinats.

I, finalment, els orígens andalús i castellanoleonès, amb la màxima representació a 34 i 31 seccions censals, serien els que apareixerien més agrupats en

uns barris concrets, sobretot l'origen castellanolleonès, que assoleix nombroses màximes representacions a Bellvitge i força a Santa Eulàlia, alhora que no té presència —sempre parlant de màxima representació— ni a Sanfeliu ni La Torrassa ni La Florida ni El Gornal. Altrament, l'origen andalús és ben present a Sanfeliu, El Gornal i La Florida, i esporàdicament a la resta de barris, sense màximes representacions, a La Torrassa i Can Serra.

Ràpidament es poden argüir discrepàncies en relació a aquestes primeres impressions del plànol AP1. Només cal pensar que l'origen aragonès és el que té un menor nombre d'efectius en l'univers d'estudi; i l'andalús, en canvi, el que més. Per tant, la presència de persones d'origen andalús, o hauria de ser pràcticament exclusiva a les seccions censals on té màxima representació per poder així cobrir tots els efectius o ha de tenir una presència molt més àmplia del que, d'entrada, es trasllueix al plànol de màxima representació.

I, pensant en l'origen aragonès, a les 62 seccions censals en què té màxima representació, la presència de l'univers d'estudi hauria de ser molt repartida i a la baixa perquè hi pugui aconseguir la major proporció relativa dels 5 orígens; es tractaria, doncs, d'un important nombre de seccions censals amb un contingent elevat d'habitants que no formen part de l'univers d'estudi.

Així doncs, per matisar allò que a primera vista es pot desprendre del plànol de màxima representació comparada entre els 5 orígens (plànol AP1), calen un seguit d'informacions complementàries. D'una banda, és necessari conèixer el grau de representativitat que els 5 orígens estudiats assoleixen en cada barri, és a dir, a les unitats territorials d'abast mitjà que he triat com a primer marc contextualitzador dels espais delimitats per les seccions censals. O, més en concret, saber si la notòria presència de màximes representacions de l'origen aragonès al barri de Santa Eulàlia, per exemple, implica que en aquest barri l'univers d'estudi es troba ínfimament representat; o si la inexistència de seccions censals

de màxima representació de l'origen andalús al barri de Can Serra s'explica perquè en aquest territori no hi ha pràcticament presència d'aquest origen.

I d'altra banda, és rellevant detectar la densitat relativa dels efectius de l'univers d'estudi a les seccions de màxima representació o, dit d'una altra manera, els nivells o les classes de concentració a què corresponen aquestes màximes representacions. Només a títol d'exemple, sense encara entrar a analitzar amb detall els nivells de concentració de població segons l'origen, cal fer explícit que l'origen aragonès, en el conjunt del municipi, solament concentra altament els efectius en 4 seccions: 3 al barri de Santa Eulàlia i 1 al de Bellvitge. I curiosament, l'origen andalús només mostra concentració alta en 3 seccions censals: als barris de Sanfeliu, La Florida i Can Serra, un dels territoris on precisament no tenia cap presència a partir del criteri de màxima representació.

Tanmateix, les coses són més complexes. Per apropar-se més a la realitat⁶, i seguint l'exemple a què m'acabo de referir, és necessari exposar un seguit de precisions. En relació a l'origen aragonès, l'única secció censal amb concentració alta al barri de Bellvitge (districte VI) no és cap de les 7 en les quals, en aquest barri, assoleix la màxima representació, sinó que allà, és l'origen castellanolleonès el de màxima representació. Òbviament, tots 2 orígens presenten un alt nivell de concentració de les seves poblacions en aquesta secció censal, però l'origen castellanolleonès supera en dècimes l'aragonès; es tracta d'una secció amb molts efectius de l'univers d'estudi, ja que els orígens gallec i extremeny també tenen una presència notable amb nivells mitjans de concentració.

Aquesta complexitat interètnica en la distribució territorial és molt freqüent. Així, al barri de Santa Eulàlia (districte III), a les 3 seccions de concentració alta de l'origen aragonès, aquest origen assoleix la màxima representació, però comparteix en dos casos el nivell alt de concentració amb l'origen castellanolleonès i en una d'aquestes seccions també

amb el gallec, que a l'altra presenta una concentració mitjana; en el tercer cas, l'origen castellanolleonès presenta una concentració mitjana. La resta d'òrgens mostren concentracions baixes o molt baixes en aquestes 3 seccions censals.

I pel que fa a les 3 seccions d'alta concentració de l'origen andalusí, a la del barri de Sanfeliu (districte I), la màxima representació correspon a l'origen extremeny, secció en la qual l'origen castellanolleonès presenta una concentració mitjana. Es dona una situació semblant en el cas de la secció del barri de La Florida (districte IV), on els 5 òrgens estan ben representats: concentracions altes dels òrgens andalusí i extremeny —amb màxima representació de l'extremeny— i concentracions mitjanes dels òrgens castellanolleonès, aragonès i gallec. Al barri de Can Serra (districte V), la concentració alta de l'origen andalusí és compartida pels òrgens castellanolleonès i extremeny, on aquest origen és novament el màxim representat.

Cal, doncs, ponderar amb més fonament aquelles primeres impressions del plànol AP1, és a dir, establir sobre quines tendències de la distribució territorial de l'univers d'estudi orienta correctament la representació gràfica de la distribució territorial comparada de màxima representació dels 5 òrgens. Ja he fet referència, tant a la necessitat d'ampliar les dades per seccions censals que presento per accedir a les de la resta de procedències residents a L'Hospitalet com a la de procedir aleshores a nous càlculs per relacionar de forma precisa la màxima representació i els graus de concentració comparada.

De tota manera, abordaré una primera aproximació al tema de la representativitat de l'univers d'estudi per barris, tant perquè aportarà elements per a una futura anàlisi més completa sobre la distribució territorial comparada dels 5 òrgens estudiats com perquè contribueix a inserir l'univers d'estudi en el conjunt social amb què comparteix espai, alhora que permet matisar convenientment la distribució comparada dels 5 òrgens que il·lustra el plànol AP1.

8.2.1. Sobre la representativitat de l'univers d'estudi en la seva distribució territorial

En no disposar de les dades totals de població per seccions censals, segons la procedència dels habitants de L'Hospitalet, passo directament a presentar les dades de població per barris. Mobilitzo la variable procedència en relació als 5 òrgens estudiats, que són els que avui continuen conformant els col·lectius més nombrosos de la població immigrada de la ciutat, tal com he evidenciat al capítol 1.⁷

Les xifres relatives del que representa cadascuna de les 5 poblacions estudiades en relació al total de persones d'aquestes procedències en cada barri les recull la taula 32. És a dir, a títol d'exemple, al barri de Sanfeliu resideixen 1.744 persones nascudes a Andalusia i d'aquestes persones, 1319 (75,6%) pertanyen a l'origen andalusí aquí estudiat o, dit d'una altra manera, que va arribar a Catalunya entre el 1960 i el 1975. Així doncs, discriminant els totals de les 5 procedències en el total de la població de cada barri i calculant aleshores el pes relatiu dels 5 segments d'aquelles procedències que constitueixen els col·lectius estudiats, es pot constatar que estem davant d'un univers d'estudi altament representatiu.

Les persones d'origen aragonès subjecte d'estudi passen a ser les que tenen un menor pes quantitatiu en el conjunt del col·lectiu d'origen aragonès resident en cada barri de L'Hospitalet. A la majoria de barris, l'origen aragonès representa entre un 40% i un 50% del total del col·lectiu, davant del 60-70% de les quotes de representativitat de la resta d'òrgens estudiats. Aquest menor pes del col·lectiu d'origen aragonès subjecte d'estudi en el conjunt de persones d'aquesta procedència de cada barri posa de manifest un fet al qual ja m'he referit en diverses ocasions, que és la major antiguitat de l'emigració aragonesa cap a Catalunya i, juntament amb el molt superior contingent humà que va arribar d'altres procedències als anys seixanta, això comporta que avui, a L'Hospitalet, la població total de procedència aragonesa sigui ben minoritària a la ciutat: (taula 30). Per contra, l'origen extremeny subjecte d'estudi,

TAULA 30**POBLACIÓ DE L'HOSPITALET PER BARRIS SEGONS 5 COMUNITATS AUTÒNOMES D'ORIGEN (%)**

	Andalusia	Aragó	Castella-Lleó	Extremadura	Galícia	Resta habitants	Total barri	Totals absoluts
Sanfeliu	25,3	1,7	4,0	6,6	3,2	59,2	100	6.906
El Centre	15,0	2,7	3,6	3,5	2,2	72,9	100	26.124
Sant Josep	18,3	2,6	4,3	4,5	3,2	67,0	100	21.814
Collblanc	15,8	3,4	3,7	3,8	3,7	69,7	100	24.215
La Torrassa	15,4	3,5	4,1	2,9	4,2	69,9	100	24.411
Santa Eulàlia	12,9	2,9	5,2	2,9	3,6	72,6	100	37.964
La Florida	24,7	2,3	3,8	5,9	4,1	59,2	100	46.230
Pubilla Casas	24,9	2,0	3,8	7,7	3,2	58,4	100	30.197
Can Serra	23,0	1,9	5,1	7,8	3,0	59,1	100	13.068
Bellvitge	21,3	2,4	6,2	5,0	3,8	61,2	100	32.605
El Gornal	22,7	1,2	3,2	4,4	1,6	66,8	100	9.044

Font: Característiques de la població de l'Hospitalet, 1991. L'H, Ajuntament, 1993. (elaboració pròpia).

TAULA 31**DISTRIBUCIÓ DELS 5 ORÍGENS PELS BARRIS DE L'HOSPITALET (%)**

	Andalusia	Aragó	Castella-Lleó	Extremadura	Galícia	Resta habitants	Total barri	Totals absoluts
Sanfeliu	19,1	0,9	3,2	5,4	2,2	69,2	100	6.906
El Centre	10,0	1,3	2,4	2,7	1,4	82,3	100	26.124
Sant Josep	12,5	1,2	2,9	3,5	2,1	77,9	100	21.814
Collblanc	11,2	1,5	2,6	3,3	2,8	78,6	100	24.215
La Torrassa	6,2	1,0	1,6	1,5	1,9	87,7	100	24.411
Santa Eulàlia	7,9	1,5	3,2	2,0	2,2	83,2	100	37.964
La Florida	15,9	1,1	2,2	4,5	2,6	73,7	100	46.230
Pubilla Casas	16,3	0,9	2,3	5,8	1,7	73,0	100	30.197
Can Serra	17,3	1,2	3,8	6,3	2,0	69,3	100	13.068
Bellvitge	14,9	1,5	4,5	3,8	2,6	72,8	100	32.605
El Gornal	16,2	0,5	2,0	3,4	0,9	77,0	100	9.044

Font: IEC, cens 1991 (elaboració pròpia).

amb xifres del 70% i més, és el més representatiu del conjunt de persones nascudes a Extremadura de cada barri, circumstància que probablement indica que es tracta del col·lectiu que més va tardar a incorporar-se amb magnituds importants als grans moviments migratoris de la segona meitat d'aquest segle.

En línies generals, la representativitat de l'univers d'estudi respecte als totals de les poblacions de les mateixes procedències és plenament acceptable en la mesura que les quotes del 50% i més són reiteradament majoritàries a pràcticament tots els barris

de l'Hospitalet. El de La Torrassa n'és una excepció; allí, la presència de l'univers d'estudi es mou en general per sota del 50%; de fet, als anys seixanta La Torrassa ja es configurava com un territori densament poblat que no propiciava un assentament tan massiu de nous contingents poblacionals.

Si La Torrassa es perfila com el barri on menys s'han instal·lat els efectius dels 5 orígens estudiats, Bellvitge i Can Serra representen l'extrem contrari. Es tracta dels barris on l'univers d'estudi es troba més representat. Els fabulosos negocis que empararen les seves construccions, de característiques

TAULA 32
PERCENTATGES PER BARRIS DELS 5 ORÍGENS RESPECTE AL TOTAL DE CADASCUNA DE LES 5 PROCEDÈNCIES A CADA BARRI (%)

	Andalusia	Aragó	Castella-Lleó	Extremadura	Galícia
Sanfeliu	75,6	53,5	78,9	81,7	68,3
El Centre	66,6	46,3	65,0	76,8	63,6
Sant Josep	68,2	45,0	65,9	78,1	65,3
Collblanc	71,1	44,5	69,9	86,3	76,6
La Torrassa	40,5	29,6	39,1	51,7	46,1
Santa Eulàlia	61,1	51,3	62,5	71,2	59,9
La Florida	64,4	49,0	57,8	76,1	62,6
Pubilla Cases	65,4	42,0	61,3	75,7	54,9
Can Serra	75,2	63,8	74,3	80,8	67,0
Bellvitge	69,7	60,3	72,0	76,1	66,7
El Gornal	71,3	42,1	63,1	75,9	56,3

Font: IEC, cens 1991. *Característiques de la població 1991*. L'H, Ajuntament, 1993. (elaboració pròpia)

similars, van tenir lloc precisament a les dècades dels seixanta i setanta,⁸ respectivament, tot traient part a la forta demanda que experimentava el mercat de l'habitatge. També, altres barris amb una destacada presència de l'univers d'estudi van créixer vertiginosament o van aparèixer de bell nou a l'època. Abans de referir-m'hi, presento unes quantes dades més.

Continuant amb el barri com a unitat d'observació, he treballat les dades de població des d'altres vessants. La taula 30 discrimina la població de L'Hospitalet per barris segons el lloc de naixement, i la taula 31 permet conèixer què representen els col·lectius de l'univers d'estudi respecte al total d'habitants de cada barri. Així, seguint la taula 30 i a títol d'exemple, al barri de Sanfeliu, la població nascuda a Andalusia suposa un 25,3% del total de la població del barri (la taula 32⁹ informa que d'aquest 25,3%, un 75,6% pertany a l'univers d'estudi); i anant a la taula 31 es constata que al barri de Sanfeliu, sempre parlant de l'origen andalús, el col·lectiu d'aquesta procedència que forma part de l'univers d'estudi representa un 19,1% del total de la població del barri.

Si de la taula 32 ja es podien desprendre relacions entre cronologies migratòries i d'urbanització del

territori, les taules 30 i 31 es configuren com una peculiar expressió de la història del poblament més contemporani de L'Hospitalet.¹⁰ Tot i que aquesta recerca no és el marc per abordar aquests aspectes, les breus referències que segueixen en aquesta línia i centrades als barris de la ciutat, intenten contribuir a una visió dinàmica de les dades de població que presento.

D'una banda, als anys seixanta i setanta, els blocs en alçada conformaren, com de cop, els barris de Bellvitge i Can Serra, tipologia constructiva que posteriorment es repetí al barri més nou de la ciutat: El Gornal. De l'altra, en un procés que s'accelera vertiginosament després de la Guerra Civil, als barris de La Florida i Pubilla Cases, també avui densament poblats, s'anaren combinant tot tipus de tipologies constructives —inclosa l'autoconstrucció—, però els blocs en alçada hi són poc freqüents. En aquest sentit, són barris que presentarien trets semblants als de Sanfeliu, el barri menys poblat de L'Hospitalet.

Tots aquests barris són els territoris que s'urbanitzaren a marxes forçades arran de l'onada migratòria dels anys seixanta. En el primer cas, els blocs de 14, 17 i 18 pisos es construïren sobre sòl agrícola que es treballava des de masies disperses ja pràcticament desaparegudes; i en els altres casos, la diversitat constructiva inundà els camps llaurats i erms que envoltaven petits nuclis poblats. Es tractava de reduïts contingents humans que, als anys vint i trenta havien començat a poblar els barris de Pubilla Cases i La Florida, instal·lant-se principalment a tocar dels populosos barris de Collblanc i La Torrassa, els que més densament es van poblar abans de la Guerra Civil, durant la primera onada migratòria d'aquest segle. Posteriorment, ni a La Torrassa ni a Collblanc no s'instal·laren nous efectius humans en la mateixa proporció que en d'altres zones del municipi, puix que ja presentaven nivells molt notables de saturació urbanística.

En canvi, aquells petits nuclis de Pubilla Cases i La Florida, sí que podien créixer, i ja des dels anys qua-

ranta¹¹ anaven ampliant-se arran de la notable immigració que arribava, acabada la Guerra Civil, i que preludia l'onada migratòria posterior.

D'altra banda, el barri de Santa Eulàlia, que com Collblanc i La Torrassa és fronterer amb Barcelona, havia rebut abans i també rebé als anys vint i trenta efectius humans que continuaren augmentant després de la Guerra Civil. I, a l'altre cantó del terme municipal, els barris d'El Centre i Sant Josep, amb una dinàmica més pròpia, no deixaren de repoblar-se, tant als anys vint i trenta com posteriorment. Tot i així, es tracta de barris que, com Collblanc i La Torrassa, als anys seixanta augmentaren el nombre d'habitants en menor mesura relativa que la resta de barris.

Aquest últim període de grans migracions va ser quan s'establiren les bases perquè a L'Hospitalet es teixís un continu urbà inexistent, de fet, fins aleshores. Aquesta recent urbanització del conjunt del terme municipal és un dels factors que explica la preponderància dels barris a la ciutat que, fins i tot avui, no acaba de disposar d'un espai col·lectivament percebut com a centralitzador de la vida social i cultural.

Només consultant a la taula 31 el volum poblacional que representen els efectius de l'univers d'estudi, es constata que el moviment migratori dels anys seixanta afectà profundament la història demogràfica i urbanística, entre d'altres aspectes, de tots els barris de L'Hospitalet. Però al mateix temps, s'hi fa palès quins foren els territoris on es va anar assentant més massivament aquesta segona onada migratòria. Es tracta dels territoris que es van transformar de bell nou en els barris de Bellvitge, Can Serra i El Gornal, i també dels barris de La Florida, Pubilla Cases i Sanfeliu.

Tanmateix, els 5 orígens estudiats apareixen en diferents proporcions en els diferents barris, segons que s'entreveia al plànol AP1, que il·lustrava la seva màxima representació per seccions censals. Tot seguit i per acabar aquest apartat, relacionaré les

dades dels 5 orígens per barris que recullen les taules presentades amb les corresponents a l'univers d'estudi per seccions censals que he agrupat a l'anex (taula A48) per poder examinar amb major precisió les proporcions que es perfilen al plànol AP1.

En concret, he buscat per a cada col·lectiu estudiat, aquells casos en què en un mateix barri concorren diferents elements: que la procedència en qüestió hi tingui els majors efectius de l'univers d'estudi; que també hi tingui els majors efectius del total d'aquella procedència; que s'hi ubiquin seccions censals d'aquell origen amb nivells alts i mitjans de concentració¹²; i que aquestes classes de concentració corresponguin a la màxima representació que recull el plànol AP1. Quan aquests quatre elements han coincidit, he considerat que la interètnicitat dominant a tots els assentaments no descartava que es poguessin suggerir uns certs graus de preferència d'uns orígens o uns altres a instal·lar-se en certs barris més que en d'altres. És el tema de les preferències el que, de moment, plantejo sempre hipotèticament¹³.

Començant per l'origen andalús, es constata que els efectius són notables en tots els barris, fet que connecta amb la seva nodrida presència al conjunt del municipi. Tanmateix, el plànol AP1 no reflectia aquesta realitat, però sí que seria probable que orientés encertadament, en principi, d'unes certes preferències en relació a l'assentament territorial del col·lectiu estudiat de procedència andalusa. Els notoris nivells de màxima representació als barris de Sanfeliu, El Gornal i La Florida corresponen a classes destacables de concentració en certes seccions censals d'aquests barris, alhora que es tracta de barris on les proporcions numèriques de l'origen andalús, i també les de l'univers d'estudi d'aquest origen, són les més elevades del municipi. Consultant les taules 30 i 31 es pot argüir que els contingents de procedència andalusa són també comparativament nombrosos als barris de Bellvitge i Can Serra. Ara bé, en ambdós territoris les classes de concentració són menys denses que als 3 barris esmentats. La Torrassa, Collblanc i Santa Eulàlia són els barris on

menors proporcions de concentració presenta l'origen andalús, i alhora són els barris amb menys efectius de persones nascudes a Andalusia.

Pel que fa a l'origen aragonès, Santa Eulàlia es conforma clarament com el barri on més concorren una notable presència relativa d'habitants, i també d'efectius de l'univers d'estudi d'aquest origen; a més, hi ha uns nivells alts de concentració i un nombre destacable de seccions censals on les persones nascudes a l'Aragó assoleixen la màxima representació. Així mateix aquesta última condició es manifesta als barris de Collblanc, El Centre, i La Torrassa, però allí les classes de concentració acostumen a ser baixes o molt baixes. Aquesta és la matisació que cal tenir en compte en observar l'extensa presència de l'origen aragonès en aquests barris (plànol AP1). Al barri de Bellvitge, malgrat que la presència de l'origen aragonès és lleugerament inferior, s'observen certs nivells destacables de concentració, i aquesta característica també apareix a Can Serra, encara que no hi hagi cap màxima representació. Els barris amb menys presència i menors proporcions de concentració dels efectius de l'origen aragonès són Sanfeliu, Pubilla Cases i La Florida.

L'origen castellanoleonès es troba relativament més instal·lat en certes seccions censals a Bellvitge en primer lloc, i a Santa Eulàlia, lectura que ja es despenia del plànol AP1, puix que són els barris on assoleix el major nombre de màximes representacions per seccions censals i on té més classes notables de concentració. Allò que el plànol AP1 no reflecteix suficientment són els trets semblants que es donen al barri de Can Serra, amb destacades proporcions de concentració, però amb menys màximes representacions de l'origen castellanoleonès. Els barris que se situen a l'extrem contrari són El Gornal, Pubilla Cases, La Florida, Collblanc i La Torrassa, i en aquest territori la procedència castellanoleonesa té un pes relativament més alt que als altres 4; en canvi, és el barri on tots els efectius de l'univers d'estudi són menys nombrosos. De fet, les ressaltables proporcions de concentració a què he fet referència, tant pel que fa a certes seccions censals

de Bellvitge i Santa Eulàlia com de Can Serra, suggeririen una hipòtesi que interessaria continuar treballant. Es tractaria —tal com a simple vista semblava que es podia endevinar al plànol AP1— de l'aparent major tendència de l'origen castellanoleonès a concentrar-se més en l'espai que la resta de procedències.

Concentració i màxima representació, juntament amb efectius totals i de l'univers d'estudi són elements que per a l'origen extremeny concorren als barris de Can Serra, Pubilla Cases i Sanfeliu; també a La Florida, però, en menor mesura, ja que el contingent d'aquesta procedència hi és lleugerament menys nombrós. Contràriament succeeix, no només a Santa Eulàlia, com aparentment mostrava el plànol AP1, sinó també a El Centre, Bellvitge i La Torrassa, i en aquests barris, tot i que l'univers d'estudi d'origen extremeny és nodrit, no apareixen proporcions de concentració notòries en cap secció censal.

I finalment, l'origen gallec assoleix major presència, notable concentració i màxima representació als barris de Collblanc i La Florida, i també als de La Torrassa i Santa Eulàlia, tot i que en aquests dos últims territoris, el pes del col·lectiu estudiat és menor. Quedarien matisades les impressions del plànol AP1 en relació a l'origen gallec, mentre que El Gornal —sense cap màxima representació— i també El Centre i Pubilla Cases, se situarien a l'altre extrem, comparativament parlant. A Bellvitge, cert nombre de classes de concentració són destacables, però les superen les proporcions d'altres orígens a les mateixes seccions censals. Encara que en menor mesura es pot fer aquesta mateixa consideració pel que fa als barris de Sanfeliu i Can Serra, del qual el plànol AP1 informava tan sols que l'origen gallec no hi assolía cap màxima representació.

Així doncs i per concloure aquest apartat, es pot afirmar, d'un cantó, que l'univers d'estudi es caracteritza per uns nivells ben acceptables de representativitat en relació als totals de les poblacions de cadascuna de les 5 procedències residents a

L'Hospitalet. De l'altre, i partint de les limitacions de les dades fins aquí treballades, en principi, es podria proposar que el factor procedència sembla que dibuixi certes preferències a residir en determinats barris i també a una distribució territorial més concentrada en certs barris. Tenint en compte les consideracions a què m'acabo de referir per a cada origen i en el benentès que es tracta de primeres aproximacions a continuar treballant, el plànol AP1, que il·lustrava l'origen de l'univers d'estudi que assolía el percentatge relatiu més alt d'habitants a cada secció censal del municipi, orientaria sobre aquelles preferències.

8.3. LA CONCENTRACIÓ TERRITORIAL DE CADA ORIGEN

De fet, les classes de concentració que mostren tots 5 orígens estudiats en un gran nombre de seccions censals de tots els barris són baixes o molt baixes. Es tracta d'una afirmació ben corroborada per les dades, si, recordant que L'Hospitalet es troba dividit en 226 seccions censals, tenim en compte el nombre de seccions censals en les quals cada origen presenta proporcions baixes o molt baixes dels seus efectius: 202 seccions, l'origen andalús, 198 el gallec, 196 el castellanollonès, 195 els orígens extremeny i aragonès, i aquest col·lectiu no té efectius en 2 seccions censals.

En presentar els criteris de tractament de les dades, ja he anunciat que el fet d'establir fins a 4 classes de concentració per secció censal permetria discriminar els casos en què un origen o un altre es trobava més densament assentat en l'espai delimitat per les seccions censals.

El meu interès reiterat per conèixer i poder ubicar els nivells destacats de concentració de cada origen en el territori, o més precisament en els barris de la ciutat, té un propòsit descriptiu obvi. Però, també ve provocat perquè entenc que constitueix un interessant punt de partida per estudiar, en un futur, si els diversos orígens han protagonitzat aquell tipus de construcció de l'espai que diversos autors qualifiquen d'enclaus ètnics¹⁴. He dut a terme diverses prospeccions de camp en aquest sentit i diria que, a L'Hospitalet, les més recents transformacions o remodelacions de molts entorns comercials i urbans no han esvaït certs components ètnics, sinó que fins i tot, en algun cas, sembla que es manipulin amb vista a una major eficàcia comercial. I alhora, en diverses ocasions ja he ressaltat l'interès que pot tenir per al tractament de variables diverses, localitzar assentaments contigus de persones originàries del mateix poble o zona d'origen. Penso que els espais delimitats per seccions censals amb concentració alta d'algun origen són més susceptibles de presentar aquest tipus de poblament¹⁵.

I, en general, per a l'estudi de les característiques de les relacions interètniques, el fet de conèixer els majors o menors graus de concentració dels 5 orígens en l'espai constitueix un tipus de dada d'innegable utilitat. Sempre en el marc d'un context com l'hospitalenc, on les relacions interètniques impregnen profundament la interacció quotidiana, es podria hipotetitzar que una major densitat concentrada de cohabitació d'un origen comportaria habitualment uns majors graus de relacions intraètniques; i a l'inrevés. És a dir, una menor concentració d'efectius d'un mateix origen pressuposaria que aquest col·lectiu es troba amb unes relativament menors oportunitats de relació intraètnica en l'espai de vida que es configura al voltant del seu habitatge.

L'objectiu d'aquest apartat és detectar els espais de cada barri on es donen classes altes de concentració de cada origen, alhora que determinar els casos de nivells mitjans de concentració que mostrin contigüitat en l'espai. Per il·lustrar-ho millor em serviré dels plànols elaborats per a cadascun dels 5 orígens que es troben al final de l'annex (plànols AP2 a AP6).

L'origen andalús assolix 3 úniques concentracions altes als barris de Sanfeliu (d.I), La Florida (d.IV) i Can Serra (d.V)¹⁶ (plànol AP2). En els tres casos aquesta densitat alta és contigua a seccions censals amb nivells mitjans de concentració, que a Can Serra (d.V) traspassen el límit del barri i s'estenen lleugerament cap al barri fronterer de Pubilla Cases (d.V). Al barri de La Florida (d.IV) es focalitzen dos altres espais sense continuïtat amb concentracions mitjanes de seccions censals contigües. I és destacable la franja de concentracions mitjanes agrupades al barri de Bellvitge (d.VI) que s'interconnecten entre si i s'estenen fins i tot cap a una zona contigua del barri d'El Gornal (d.VI).

Per acabar, cal assenyalar que al barri de Sant Josep (d.I) apareixen 2 seccions veïnes de densitat mitjana. Les seccions aïllades d'aquesta classe de l'origen andalús són poc nombroses i no alteren els trets bàsics que guien aquesta descripció.

Parlant a títol hipotètic, una primera incursió comparativa en les densitats de població de cada origen per seccions censals (plànols AP2 a AP6) sembla que orientaria sobre que l'assentament del col·lectiu andalús estudiat es concentra als barris de Sanfeliu (d.I), La Florida (d.IV) i Can Serra (d.V), en menor mesura al barri de Bellvitge (d.VI), i molt puntualment al barri de Sant Josep (d.I); però, de vegades, els espais així configurats s'estenen més enllà dels límits del barri.

L'origen que, en principi, mostraria tendències més semblants en la distribució territorial del seu poblament més dens és l'extremeny (plànol AP3). Els barris de Sanfeliu (d.I), La Florida (d.IV) i Can Serra (d.V) tornen a ubicar les seccions amb densitat alta, sempre connectades amb espais de concentració mitjana. En el cas de Can Serra (d.V), s'estenen tant cap al barri de Pubilla Cases (d.V) com cap a l'altre barri fronterer pel sud: El Centre (d.I). Les seccions censals de concentració mitjana contigües entre si i no connectades amb cap nucli d'alta densitat també es troben a La Florida (d.IV), Can Serra (d.V) i Sant Josep (d.I), amb la diferència que en aquest últim barri semblaria que es perfila —respecte a l'origen andalús— que aquesta classe de concentració és més extensiva i, en canvi, es mostra menor a La Florida (d.IV). El mateix succeeix al barri de Bellvitge (d.VI).

La característica que es podria considerar com a específica del tipus de poblament dens de l'origen extremeny seria l'atapeïment de la xarxa reticular que dibuixen les seccions censals interconnectades amb nivells notoris de concentració, sobretot, a Can Serra (d.V), però també a La Florida (d.IV). En aquests dos barris s'organitzen conjunts de seccions censals adjacents, i els nuclis d'efectius més densament poblats hi actuen com a vertebradors d'aquests espais.

D'altra banda, pel que fa a les seccions aïllades de concentració mitjana, només he de ressaltar uns graus notables de dispersió a Pubilla Cases (d.V), que recorden la destacada presència de l'origen extremeny en aquest territori.

Pel que fa als altres 3 orígens, una hipòtesi que podria adquirir rellevància, en cas que es confirmés, seria la possibilitat que compartissin un tret comú significatiu. En l'estadi actual d'explotació de les dades, apareix que les densitats altes i mitjanes es concentren en determinades àrees del barri de Santa Eulàlia (d.III). Per a l'origen aragonès es tracta de l'únic barri de la ciutat on mostra proporcions ressaltables de concentració alta, seccions censals que agrupen al seu voltant diversos nuclis de densitat mitjana (plànol AP4). Encara que d'una manera menys extensiva, també al barri de Bellvitge (d.VI) una secció densament poblada aglutina determinats efectius mitjanament concentrats. Aquest tipus de poblament, pel que fa a seccions censals contigües no connectades amb focus de densitat alta, l'origen aragonès el presenta al mateix barri de Santa Eulàlia (d.III), a La Florida (d.IV) i, en menor mesura a Can Serra (d.V). En el cas de l'origen aragonès sí que cal destacar el nombre de seccions censals aïllades amb nivells mitjans de concentració que es reparteixen per tot el municipi.

L'origen castellanoleonès organitza focus de poblament altament concentrats que irradien múltiples densitats mitjanes no solament al barri de Santa Eulàlia (d.III), sinó també a Bellvitge (d.VI), on fins i tot les interconnexions en l'espai adquireixen major complexitat (plànol AP5). Paral·lelament són ressaltables les seves proporcions de concentració al barri de Can Serra (d.V), on abasten una àrea més restringida que en els barris anteriors. D'altra banda, tant a Sant Josep (d.I) com a La Florida (d.IV) es localitzen, respectivament, dues seccions contigües de densitat mitjana. El nombre de seccions aïllades d'aquesta classe en el conjunt del municipi és insignificant.

Finalment, l'origen gallec presenta nuclis de poblament concentrat al barri de La Florida (d.IV), a més del de Santa Eulàlia (d.III), mitjançant seccions d'alta densitat limítrofes amb concentracions mitjanes (plànol AP6). Ara bé, allò que en el conjunt del terme municipal, de moment, apareix com a peculiar en el cas de l'origen gallec és la major proliferació de sec-

cions censals de densitat mitjana, contigües entre si, però no articulades al voltant de cap nucli d'alta concentració. Aquests focus de densitats mitjanes es localitzen als barris de Sant Josep (d.I), Collblanc (d.II), La Florida (d.IV), Bellvitge (d.VI) i en el mateix barri de Santa Eulàlia (d.III). En aquest últim cas, es traspassen els límits del barri, per connectar amb el fronterer barri de Sant Josep (d.I). L'origen gallec tampoc no presenta gaire seccions censals aïllades amb nivells mitjans de concentració.

Així doncs i, en síntesi, els barris on cada origen organitza focus amb densitat alta de població que s'estenen pel territori conformant espais amb nivells mitjans de concentració són:

ORÍGENS	BARRIS
andalús	Sanfeliu, La Florida, Can Serra.
aragonès	Santa Eulàlia, Bellvitge.
castellanoleonès	Santa Eulàlia, Bellvitge, Can Serra.
extremeny	Sanfeliu, La Florida, Can Serra.
gallec	Santa Eulàlia, La Florida.

I les seccions contigües de classe mitjana de concentració no connectades amb cap nucli d'alta densitat es reparteixen per orígens i barris com segueix:

ORÍGENS	BARRIS
andalús	Sant Josep, La Florida, Bellvitge.
aragonès	Santa Eulàlia, La Florida, Can Serra.
castellanoleonès	Sant Josep, La Florida.
extremeny	Sant Josep, La Florida, Bellvitge.
gallec	Sant Josep, Collblanc, Santa Eulàlia, La Florida, Bellvitge.

8.3.1. Interètnicitat i densitat en el poblament de l'univers d'estudi

Fins aquí es podria dir que he aïllat l'objecte d'estudi d'aquest capítol del seu entorn social. El meu propòsit era detectar els espais, en cas que apareguessin, on cada origen organitza nuclis notablement poblats en el territori hospitalenc; i també començar a conèixer si s'hi podien entreveure possibles singularitats, tema sobre el qual he suggerit unes quantes idees que caldrà posar a prova en un futur.

Tanmateix, en parlar de la distribució territorial dels 5 orígens estudiats, he reiterat la necessitat d'emarkar aquest factor en un espai configurat des de la interètnicitat. Per procedir en aquesta línia de manera precisa em manquen dades, i en aquesta fase de la recerca, només m'hi he apropat a partir de les dades de què dispo, és a dir, les de l'univers d'estudi per seccions censals. A cada barri destacaré els graus d'interètnicitat que apareixen en els nuclis densament poblats que acabo de ressenyar.

Aquesta aproximació se circumscriu, doncs, a l'univers d'estudi i no recull tot el ventall de relacions interètniques en què es mouen els col·lectius estudiats. Vull esmentar, si més no, que en tots els barris de L'Hospitalet el col·lectiu més nombros d'habitants, classificats segons el lloc de naixement, és el nascut a Catalunya¹⁷.

La superioritat numèrica dels habitants nascuts a Catalunya respecte als que els segueixen en nombre d'efectius: els nascuts a Andalusia, oscil·la entre un 20%-25% als barris de Sanfeliu, La Florida o Pubilla Cases, fins a representar prop d'un 50% a Santa Eulàlia i El Centre. És a dir, als barris d'El Centre, Sant Josep, Collblanc, La Torrassa, Santa Eulàlia i El Gornal, els efectius nascuts a Catalunya oscil·len entre un 57% i un 63%; a la resta representen un 47%-48%. Es tracta, per tant, d'un ampli contingent de la població de cada barri, amb el qual la interacció quotidiana es pressuposa ben freqüent.

De tota manera, ja he mencionat anteriorment que, sobretot en certs barris, part del col·lectiu nascut a Catalunya conforma les segones generacions de la immigració dels anys seixanta; i que, per tant, en el context hospitalenc, el seu paper i posicionament en les relacions interètniques no mobilitza probablement recursos socioculturals homologables als d'altres contingents poblacionals residents a d'altres llocs de Catalunya, encara que comparteixin la mateixa dada respecte al lloc de naixement.

Tot i que a molta distància quantitativa, la procedència que a L'Hospitalet encara té uns efectius percentualment significatius i no forma part de l'univers d'estudi és la castellanomanxega, com he explicat a l'inici. Les persones nascudes a Castella-La Manxa representen un contingent semblant al de determinats col·lectius dels 5 orígens estudiats, llevat de l'andalús, sempre molt més nombros. Així, en principi, es tracta de la procedència que més podria concórrer en les interrelacions del dia a dia de l'univers d'estudi, en el cas que cohabitin. Tanmateix, el col·lectiu castellanomanxec representa entre un 4% i un 6% en els barris on més tendeix a assentar-se l'univers d'estudi (Sanfeliu, La Florida, Pubilla Cases, Can Serra, Bellvitge) i redueix entre 2 i 3 punts de percentatge, la seva presència a la resta.

Aquestes informacions sobre els col·lectius que no formen part de l'univers d'estudi situen a grans trets i només a nivell del territori d'abast mitjà: el barri. Tenint en compte aquestes limitacions, en relació a la interètnicitat quotidiana en l'espai de vida, allò que sí que pot orientar sobre els territoris on probablement la interètnicitat es mostraria relativament més intensa és focalitzar en quins barris, quins dels 5 orígens estudiats presenten concentracions altes i mitjanes.

Així doncs, al barri de Sanfeliu (d.l.), la secció censal en la qual l'origen andalús mostra una densitat alta és precisament la mateixa en la qual l'origen extremeny presenta aquesta característica. Comparteixen també ambdós orígens una de les seccions de concentració mitjana contigua a l'anterior.

Al barri de Sant Josep (d.I) només es donen concentracions mitjanes de seccions censals contigües entre si. Els orígens andalus, extremeny i castellanolleonès són conjuntament presents en diverses seccions; i en una, l'origen gallec també mostra una densitat mitjana, però sense continuïtat en l'espai. En les dues seccions contigües on aquest origen presenta una concentració mitjana, cap altre dels 4 orígens assoleix aquesta condició. El mateix passa a Collblanc (d.II), amb les dues seccions contigües on l'origen gallec presenta densitat mitjana.

La destacada concentració de què els orígens aragones, castellanolleonès i gallec sembla que participarien en el barri de Santa Eulàlia (d.III) abasta un total de 6 seccions censals de concentració alta, una de les quals és compartida pels 3 orígens; en un altre cas són els col·lectius de procedència aragonesa i castellanollesesa els que hi coincideixen. Pel que fa a les seccions de densitat mitjana, les interrelacions proliferen a bastament.

També al barri de La Florida (d.IV) hi ha una secció censal on s'agrupen densament els 3 orígens que he suggerit que organitzarien més concentradament el poblament en aquest territori. Es tracta d'una secció amb un fort component interètnic, ja que els orígens andalus i extremeny hi estan altament representats, i el gallec hi mostra un nivell mitjà de concentració. D'altra banda, els orígens castellanolleonès i aragones, que en principi no mostren densitats destacables al barri de La Florida, localitzen també en aquell espai concentracions mitjanes. Els col·lectius de procedència andalus, extremeny i gallega multipliquen les coincidències en seccions amb nivells mitjans de concentració, però dibuixen zones relativament aïllades si només es tenen en compte les seccions de densitat mitjana contigües a les d'alta concentració de cadascun dels 3 orígens.

A Can Serra (d.V), torna a aparèixer una secció d'alta densitat compartida pels orígens que, en principi, semblaria que mostren una major tendència a agrupar-se en aquest barri: en primer lloc, l'extremeny, seguit del castellanolleonès i l'andalus. En els tres

casos en què l'origen andalus presenta densitats notables, es tracta de seccions censals on també s'agrupa, altament o mitjanament concentrat, l'origen extremeny; i el mateix passa amb les 3 seccions on l'origen castellanolleonès presenta trets similars. Els dos únics nuclis contigus amb concentració de classe mitjana de l'origen aragones a Can Serra (d.V) són també d'identica densitat pel que fa a l'origen extremeny. És interessant assenyalar que la densitat alta d'aquest últim col·lectiu s'estén mitjanament cap al barri fronterer de Pubilla Cases (d.V), circumstància que també protagonitza en menor mesura l'origen andalus.

Sempre partint de les limitacions de les dades de què dispo, semblaria que, en primer lloc, el col·lectiu d'origen castellanolleonès és el que majors nivells de concentració presenta al barri de Bellvitge (d.VI). Tot i que abasta una menor extensió territorial, també caldria tenir en compte el col·lectiu de procedència aragonesa, les seccions d'alta i mitjana densitat del qual són molt sovint compartides per l'origen castellanolleonès. El col·lectiu d'aquesta procedència també és densament present a pràcticament totes les seccions censals contigües de concentració mitjana dels orígens gallec, extremeny i andalus a Bellvitge (d.VI). L'origen andalus s'estén, en una zona amb nivell mitjà de concentració, al limítrof barri d'El Gornal (d.VI).

Així doncs, es podria prendre en consideració, d'una banda, que en la mesura que els nuclis de densitat alta no ho acostumen a ser per a un sol origen, podria ser probable que molt freqüentment diversos orígens concentrassin densament allí els seus efectius. En cas que aquestes condicions d'interètnicitat de l'univers d'estudi es confirmessin, seria molt interessant treballar la idea de si hi hauria certes tendències que els col·lectius de procedències andalus i extremeny solguessin compartir més l'espai; i si es podria dir el mateix dels col·lectius d'orígens aragones, castellanolleonès i gallec, i en aquesta interacció tindrien un pes decisiu els tipus de distribució territorial densa que apareixen al barri de Santa Eulàlia (d.III).

A les concentracions mitjanes de seccions censals contigües, el cohabitatge interètnic és també la característica dominant, encara que en aquesta classe de concentració, en principi, es podrien donar uns certs graus de predomini més exclusiu, sobretot dels orígens gallec i aragonès.

En ambdues classes de concentració apareix amb freqüències semblants la presència simultània de 3 orígens i 2 orígens, i és més excepcional que siguin 4 els orígens amb densitats notables en una mateixa secció censal.

En definitiva, en un municipi en el qual la distribució territorial dels diferents orígens propicia, de fet, una interètnicitat intensa, pel que fa a l'univers d'estudi i centrant el tema en els nuclis d'efectius més densament assentats en l'espai, aquella característica general es ratifica plenament, tot i que manca, òbviament, una anàlisi completa del tema que tingui en compte totes les procedències presents a L'Hospitalet, per seccions censals.

Recapitulant, d'una banda, he suggerit que els 5 col·lectius subjecte d'estudi sembla que presentarien unes certes preferències en la seva distribució territorial si s'analitza des de la delimitació de l'espai que dibuixen els barris, i he aportat dades que permetessin ponderar el pes poblacional i partir de la representativitat de l'univers d'estudi respecte al conjunt d'efectius de cadascuna de les 5 procedències estudiades en cada barri. També aquí cal continuar treballant per completar l'anàlisi abans d'aventurar qualsevol generalització.

D'altra banda, i tenint en compte aquelles possibles preferències en l'assentament en uns barris o uns altres, he procedit a una descripció acurada de les correspondències entre aquelles probables preferències i els espais de concentració en el poblament per part dels 5 orígens estudiats. El fet de treballar a partir de les seccions censals m'ha permès localitzar amb precisió els focus de densitat notoris, alhora que començar a conèixer els graus d'interrelació ètnica que hi concorren.

Així doncs, a partir d'aquelles possibles preferències —que emmarcades en les característiques socio-culturals de cada barri adquiriran una nova significació— i des dels àmbits empírics que delimitarien les seccions censals comparativament poblades amb densitat, es perfilen línies de recerca d'indubtable interès per continuar treballant. El seu desenvolupament requeriria ampliar les dades de què he disposat fins aquí i treballar-les per concloure amb precisió els graus de preferència en la distribució territorial, les tendències comparades a la concentració en l'espai i la naturalesa concreta de les relacions intraètniques i interètniques que caracteritzen els nuclis de poblament concentrat.

NOTES

[1] Agraïeix la informació proporcionada per l'INE.

[2] Vegeu García, J.L. (1976): *Antropología del territorio*, Madrid, Taller de Ediciones J.B.

[3] Les síntesis teòriques i les línies d'interpretació que proposaren autors com Anselmi, S., Méo, G. di o Mallart, L., al Seminari Internacional sobre l'origen del territori local, celebrat a San Marino (1992), m'han estat de gran utilitat. Vegeu l'apartat de bibliografia per a les referències concretes.

[4] Aquest districte-barri engloba l'espai que a cops se segmenta i s'anomena «Les Planes».

[5] Aquest districte també engloba les urbanitzacions que estan sota la Granvia, com ara Granvia Sud.

[6] Per seguir gràficament les consideracions que segueixen, cal consultar a més del plànol AP1, els plànols de cada origen (plànols AP2 a AP6), tots recollits a l'annex final.

[7] A més de l'origen castellanomanxec, com també he explicat.

[8] Vegeu Domínguez, M. (1991): *Taller del Barri de Bellvitge*. Quaderns d'Estudi núm. 10. L'Hospitalet de Llobregat, Centre d'Estudis de L'Hospitalet. I, per al barri de Can Serra, vegeu Botey, J. (1986): *54 relats d'immigració*. Barcelona, Centre d'Estudis de L'Hospitalet i Diputació de Barcelona.

[9] Els percentatges d'aquesta taula s'han calculat a partir dels números absoluts que es poden obtenir (origen per origen i barri per barri) de les taules 30 i 31.

[10] F. Ivern (1960) i J. Casas (1983, 1986) són autors de consulta obligada per conèixer la història urbana més contemporània de L'Hospitalet (vegeu bibliografia).

[11] Vegeu Santacana, C. (1994): *Victoriosos i derrotats. El franquisme a L'Hospitalet, 1939-1951*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Centre d'Estudis de L'Hospitalet.

[12] A l'annex final es poden consultar amb detall les classes de concentració per secció censal que cada origen presenta. Vegeu el plànol de la distribució territorial de cada origen (plànols AP2 a AP6).

[13] Mentre que no s'ampliïn les dades no es podran presentar conclusions en ferm.

[14] Martínez Veiga (1991) planteja que una de les formes d'incorporació al mercat de treball que poden protagonitzar els col·lectius immigrants configura el que Portes (1981,1985) va definir com a enclaus ètnics o espais en els quals creen negocis relacionats amb productes de les societats d'origen. Pel que fa a les migracions objecte d'estudi, en la meua manera de veure, no

s'hauria de parlar tant d'incorporació com d'estratègies d'adaptació, amb independència dels tipus d'activitats productives desenvolupats als primers temps de l'experiència migratòria.

[15] Més enllà de l'espai que delimiten les seccions censals, també cal tenir en compte el que Comas, D. i altres (1990:110), op. cit., plantegen respecte que els barris de nova construcció propicien la instal·lació de xarxes de parentiu i paisanatge.

[16] Per facilitar la ubicació dels barris en els plànols, indicaré el districte que correspon a cada barri. Així, que el barri de Sanfeliu és al districte I, s'indica: Sanfeliu (d.I).

[17] Vegeu Departament d'Estudis de l'Ajuntament de L'Hospitalet (1993): *Característiques de la població de L'Hospitalet, 1991*, p. 76-83.

Plaça de la Bòbila. La recuperació d'aquest espai va ser una de les reivindicacions més importants dels veïns i veïnes del barri de Pubilla Cases els anys 70.

* Rosa Guinart, CEL'H. 2000.